

Πρόγραμμα Π.Ε. του Κ.Π.Ε. Κόνιτσας: «Από το Σπόρο στο Ψωμί», Αειφορική Προσέγγιση

Τσούβαλη Κατερίνα¹, Ζαλοκώστα Μαρία², Τσιάρα Ευθυμία³

1. Φιλολόγος- Υπεύθυνη Κ.Π.Ε. Κόνιτσας
 2. Νηπιαγωγός- Μέλος Π.Ο. Κ.Π.Ε. Κόνιτσας
 3. Νηπιαγωγός M.ed. - Μέλος Π.Ο. Κ.Π.Ε. Κόνιτσας
- kpekon@otenet.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αναφέρεται στο πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με τίτλο: «Από το σπόρο στο ψωμί» που υλοποιεί το Κ.Π.Ε. Κόνιτσας. Είναι μονοήμερο και απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Διαμορφώθηκε στα πλαίσια του θεματικού έτους 2009 της UNESCO: «Γεωργία, Διατροφή και Ποιότητα Ζωής». Σχεδιασμένο με οπτική περιβαλλοντική, κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική επιχειρεί να ενσωματώσει τις αρχές της αειφορίας. Επιδιώκεται τα παιδιά να γνωρίσουν το περιβάλλον, να προβληματιστούν για τις οικολογικές επιπτώσεις από την ανθρώπινη επίδραση, να ευαισθητοποιηθούν και τελικά να προτείνουν λύσεις για την προστασία του. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος τα παιδιά καλούνται να συμμετάσχουν ενεργά σε διαθεματικές δραστηριότητες που δίνουν τη δυνατότητα για παρατήρηση, διερεύνηση, συνεργασία, αισθητηριακή και αισθητική εμπλοκή. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει: υποδοχή των παιδιών, παιχνίδια γνωριμίας, χωρισμού ομάδων και εξοικείωσης με το χώρο, ενασχόληση στην αντίστοιχη γωνιά, αφήγηση οικολογικού παραμυθιού: «Ο κόσμος του αγρού σε περιπέτειες» του Κ.Π.Ε. Κόνιτσας, ζύμωμα ψωμιού, δραστηριότητες στο πεδίο, παρουσίαση εργασιών, αξιολόγηση και λήξη προγράμματος.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, Κ.Π.Ε Κόνιτσας, από το σπόρο στο ψωμί, αειφορία, θεματική προσέγγιση, οικολογικό παραμύθι.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κόνιτσας υλοποιεί πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με τίτλο: «Από το σπόρο στο ψωμί». Πρόκειται για μονοήμερο πρόγραμμα που απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Διαμορφώθηκε στα πλαίσια του θεματικού έτους 2009 της UNESCO: «Γεωργία, Διατροφή και Ποιότητα Ζωής». Οι βασικοί λόγοι που επιλέχθηκε το συγκεκριμένο θέμα είναι: α) γιατί το ψωμί αποτελεί τη βάση της διατροφής μας, β) είναι κοντά στα βιώματα και τις εμπειρίες των παιδιών, γ) το ψωμί κατέχει σημαντική θέση στη λαϊκή και θρησκευτική παράδοση, «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον» και δ) η πρόσβαση στο πεδίο είναι εύκολη, καθώς η Κόνιτσα διαθέτει περίπου 18.000 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης.

Σκοπός του προγράμματος είναι η απόκτηση βασικών γνώσεων για την κατανόηση του περιβάλλοντος και των μηχανισμών του, ο προβληματισμός των μικρών παιδιών για τις επιβλαβείς ανθρώπινες δραστηριότητες και η κατανόηση της ανάγκης για έναν αειφορικό τρόπο διαβίωσης.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η οργάνωση του προγράμματος προέκυψε από τη συνεργασία της παιδαγωγικής ομάδας του Κ.Π.Ε. με φορείς. Υλοποιήθηκαν σεμινάρια-εργαστήρια και ημερίδες με θέμα την Π.Ε. στην προσχολική και πρώιμη σχολική ηλικία, στα οποία συμμετείχαν πανεπιστημιακοί, υπεύθυνοι Π.Ε. καθώς και εκπαιδευτικοί που εργάζονται στους νομούς της Ηπείρου και νηπιαγωγοί που φοιτούσαν στο Διδασκαλείο κατά το σχολικό έτος 2008-09. Μετά το σχεδιασμό έγινε πειραματική εφαρμογή του προγράμματος σε Νηπιαγωγεία και Δημοτικά σχολεία της Κόνιτσας, με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών τους.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Η διδακτική μεθοδολογία που χρησιμοποιήσαμε ήταν η **θεματική προσέγγιση**. Αποτελεί μια οργανωμένη από τον εκπαιδευτικό μέθοδο, η οποία δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να διερευνήσουν και να προσεγγίσουν σφαιρικά ένα συγκεκριμένο θέμα (Γκλιάου-Χριστοδούλου, 2005). Πρόκειται για «προγραμματισμένες εμπειρίες μάθησης», καθώς ο εκπαιδευτικός επιλέγει το θέμα, προσδιορίζει τη χρονική διάρκεια και θέτει, εκ των προτέρων, τους μαθησιακούς στόχους (Δαφέρμου κ.ά., 2005, σ. 87). Κάθε θεματική προσέγγιση γίνεται με τη διερεύνηση ενός θέματος, κατά την οποία τα παιδιά πειραματίζονται, εργάζονται σε ομαδοσυνεργατικά σχήματα, αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και αξιολογούν τις δράσεις τους.

Επιλέξαμε τη συγκεκριμένη μεθοδολογία, διότι είναι αναγκαιότητα το υπό διαπραγμάτευση θέμα να είναι προεπιλεγμένο. Καθώς η παιδαγωγική ομάδα του Κ.Π.Ε έρχεται για πρώτη φορά σε άμεση επαφή με τους μαθητές με την έναρξη του προγράμματος, το θέμα δεν μπορεί να αναδυθεί από τα παιδιά. Επίσης, οι μαθητές, ενώ δε συμμετέχουν στο σχεδιασμό του προγράμματος, εμπλέκονται ενεργά στην υλοποίηση και στην αξιολόγησή του.

Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, οι προγραμματισμένες δράσεις του εκπαιδευτικού είναι πιθανό και θεμιτό να εμπλουτιστούν με τις προτάσεις και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Κατά τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων, αξιοποιούμε το τυχαίο και προεκτείνουμε τις απορίες που γεννώνται στα παιδιά. Διαβλέπουμε αν μια δραστηριότητα προσελκύει το ενδιαφέρον των παιδιών και ανάλογα κινούμαστε.

Στα πλαίσια της θεματικής προσέγγισης χρησιμοποιήσαμε ως τεχνική τη μελέτη πεδίου. Η τεχνική αυτή επιλέχθηκε με γνώμονα την προαγωγή της ενεργητικής συμμετοχής και την εμπλοκή των μαθητών-τριών σε άμεσες παρατηρήσεις, συλλογή και καταγραφή στοιχείων του υπό εξέταση θέματος.

ΡΟΛΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ & ΜΑΘΗΤΩΝ

Ο εκπαιδευτικός έχει πολυδιάστατο ρόλο, καθώς αναλαμβάνει να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον των μαθητών να εμπλακούν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία. (Τσιάρα, 2007). Καθοδηγεί στην ανακάλυψη της γνώσης, ενθαρρύνοντας την περιέργεια και την αυτενέργεια των παιδιών και παρέχει ευκαιρίες ομαδικής αλληλεπίδρασης. Επιχειρεί να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά σε οικολογικά θέματα, θέτοντάς τους διάφορους προβληματισμούς και μπορεί να αποτελέσει «πρότυπο» για τα παιδιά, εφόσον ο ίδιος υιοθετεί αιφροτικό τρόπο διαβίωσης.

Έτσι τα παιδιά, στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους, θα μπορέσουν να παρατηρήσουν εμπλέκοντας τις αισθήσεις τους, να συνεργαστούν, να πειραματιστούν χρησιμοποιώντας εργαλεία και όργανα, να προσεγγίσουν το περιβάλλον, να προβληματιστούν, να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης, να κατανοήσουν την ανάγκη για την προστασία του περιβάλλοντος (Γεωργόπουλος, 2005).

ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα επιχειρήθηκε να ενσωματωθούν οι αρχές της αειφορίας. Η αειφορική προσέγγιση στοχεύει στην προστασία του περιβάλλοντος, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί το δικαίωμα των σύγχρονων και μελλοντικών γενεών να ζουν σε ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον. Παράλληλα, έχει οικονομική και κοινωνικοπολιτισμική διάσταση. Επιχειρεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες και τις επιδιώξεις όλων των πολιτών του κόσμου με στόχο την οικολογική βιωσιμότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη (Φλογαϊτη, 2005). Ακολουθεί αειφορικό δρόμο διαβίωσης ο πολίτης που δεν έχει ως κυρίαρχο κριτήριο στη ζωή του το κέρδος, εξοικονομεί φυσικούς πόρους, καταναλώνει αξιολογώντας τις ανάγκες του, ελαχιστοποιεί την παραγωγή απορριμμάτων, συμμετέχει στα κοινά επιδεικνύοντας πνεύμα αλληλεγγύης, σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, αγαπά τον άνθρωπο και κάθε τι στον πλανήτη (Τσούβαλη, 2010).

Η αειφόρος διάσταση του προγράμματος διαφαίνεται μέσα από όλες τις δραστηριότητες, ώστε τα παιδιά να μπορέσουν να αντιληφθούν την αλληλεπίδραση του περιβάλλοντος με την ανθρώπινη συμπεριφορά και την ανάγκη υιοθέτησης αειφορικού τρόπου ζωής (Περδίκη, 2010).

Μέσα στο παραμύθι παρουσιάζονται οι οικολογικές επιπτώσεις από τις επιβλαβείς ανθρώπινες δραστηριότητες. Η υπερβολική χρήση χημικών στις καλλιέργειες ρυπαίνει το έδαφος, τον υδροφόρο ορίζοντα και υποβαθμίζει σε μεγάλη έκταση τα οικοσυστήματα. Επιπλέον, καθώς τα χημικά απορροφώνται από τα φυτά, μεταφέρονται στην τροφική αλυσίδα, με αποτέλεσμα να τίθεται σε κίνδυνο η ζωή των ειδών (μείωση της βιοποικιλότητας) και να απειλείται η υγεία του ανθρώπου.

Στα περιβαλλοντικά προβλήματα ως διεξοδος προτείνονται μέσα από το παραμύθι αειφορικοί τρόποι καλλιέργειας: α) η χρήση σπόρων της παραδοσιακής γεωργίας, που είναι πιο ανθεκτικοί στις ασθένειες και τους εχθρούς των φυτών και β) η χρήση μεθόδων των παλαιότερων γενεών (π.χ. φυσική λίπανση, αμειψισπορά, αγρανάπαυση) που δεν απαιτούν φυτοφάρμακα και λιπάσματα, ενώ μπορούν να έχουν καλή απόδοση και σε φτωχά εδάφη. Αυτό μπορεί να αποτελέσει ένα ακόμα βήμα, να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του υποσιτισμού και να εξασφαλιστεί κοινωνική δικαιοσύνη (Ζαλοκώστα, 2009). Εξάλλου, ο παραδοσιακός τρόπος καλλιέργειας με τους σπόρους και τις μεθόδους του είναι παρακαταθήκη, κομμάτι του πολιτισμού μας, της ιστορίας μας, και φέρει μνήμες, αρώματα και γεύσεις που δεν πρέπει να χαθούν.

Η αειφόρος διάσταση του προγράμματος προσεγγίζεται και μέσα από την εκπαιδευτική επίσκεψη. Τα παιδιά επισκέπτονται αγρούς εντατικής και βιολογικής καλλιέργειας, προκειμένου μέσα από την παρατήρηση, τη δειγματοληψία, την ανάλυση δεδομένων, τη σύγκριση και την εξαγωγή συμπερασμάτων να μπορέσουν να διαπιστώσουν την ανθρώπινη επίδραση στη μείωση της βιοποικιλότητας.

Επίσης, επισκέπτονται μια βιοτεχνία που δραστηριοποιείται στη βιολογική καλλιέργεια σιταριού, στην επεξεργασία και στην παραγωγή βιολογικών προϊόντων με βάση το αλεύρι. Δηλαδή έρχονται σε επαφή με όλα τα στάδια για την παραγωγή ψωμιού: από την καλλιέργεια της πρώτης ύλης έως το τελικό προϊόν. Με την επίσκεψη αυτή παρουσιάζεται το παράδειγμα μιας υγιούς επιχείρησης που υιοθετεί αρχές και μεθόδους φιλικές προς το περιβάλλον. Έτσι, γίνεται μια προσπάθεια τα παιδιά να κατανοήσουν ότι η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να συμβαδίσει με την προστασία του περιβάλλοντος.

ΡΟΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα εκτυλίσσεται στο χώρο του Κ.Π.Ε. και στο πεδίο. Περιλαμβάνει:

- Εργασίες προετοιμασίας.
- Υποδοχή των παιδιών, παιχνίδια γνωριμίας, χωρισμού ομάδων και έκφρασης.
- Ενασχόληση με τη Γωνιά: «Από το σπόρο στο ψωμί».
- Αφήγηση παραμυθιού: «Ο κόσμος του αγρού σε περιπέτειες».
- Ζύμωμα και ψήσιμο ψωμιού.
- Δραστηριότητες στο πεδίο.
- Παρουσίαση εργασιών – Αξιολόγηση - Λήξη Προγράμματος.

Έχοντας προηγηθεί συνεννόηση των μελών της παιδαγωγικής ομάδας του Κ.Π.Ε. με τις εκπαιδευτικούς των σχολείων, ώστε να οργανωθούν ζητήματα που αφορούν στην εκπαιδευτική επίσκεψη, (π.χ. μετακίνηση, προσδιορισμός του πεδίου, εμπλοκή των παιδιών στην προετοιμασία κ.ά.), ακολουθούν οι εξής ενδεικτικές δραστηριότητες:

A. Δραστηριότητες εντός του Κ.Π.Ε. (9.15-11.00):

Υποδοχή των παιδιών, παιχνίδια γνωριμίας, χωρισμού ομάδων, έκφρασης, και εξοικείωσης με το χώρο:

Στόχοι:

- Τα παιδιά να εξοικειωθούν με το χώρο του ΚΠΕ και να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με το θέμα.
- Να εκφραστούν μέσα από τον αυτοσχεδιασμό και τη μίμηση ανταποκρινόμενα στα μουσικά ακούσματα.

Περιγραφή δραστηριοτήτων:

1. Ο Σταρένιος και η Σταρένια, κούκλες - μασκώτ του προγράμματος, υποδέχονται τα παιδιά, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς που τα συνοδεύουν. Τα παιδιά κινούνται ελεύθερα στο ρυθμό της μουσικής.
2. Παιχνίδι κρυμμένου θησαυρού: τα παιδιά ανακαλύπτουν μολύβια με γόμες σε σχήμα πασχαλίτσας, πεταλούδας ή μέλισσας και έτσι χωρίζονται σε τρεις ομάδες με βάση το έντομο του μολυβιού τους.
3. Μουσικοκινητικό παιχνίδι: με μουσική υπόκρουση και ακολουθώντας τις οδηγίες του εκπαιδευτικού, τα παιδιά κινούνται σε ομάδες υποδύμενα τις κινήσεις του εντόμου τους.

Ενασχόληση στη γωνιά με τίτλο: «Από το σπόρο στο ψωμί»:

Στόχοι :

- Οι μαθητές επιδιώκεται να διευρύνουν τις γνώσεις τους για το άμεσο φυσικό περιβάλλον.
- Οι εκπαιδευτικοί και μέλη της παιδαγωγικής ομάδας να ανιχνεύσουν τα ενδιαφέροντα και την προϋπάρχουσα γνώση των παιδιών (διαγνωστική αξιολόγηση).

Περιγραφή δραστηριότητας:

Τα παιδιά συγκεντρώνονται γύρω από τη γωνιά και αγγίζουν το στάχυ, το σιτάρι, το αλεύρι, το ψωμί. Ακολουθεί διερεύνηση του λεξιλογίου σχετικά με τη λέξη «άρτος» και τα παράγωγά της.

Στη συνέχεια παρατηρούν φωτογραφικό υλικό, βιβλία με εικόνες, κάνουν συγκρίσεις ανάμεσα στον παλιό και σύγχρονο τρόπο καλλιέργειας και γνωρίζουν έργα μεγάλων ζωγράφων (Van Gogh, Ν. Γύζης, Θεόφιλος, κ.ά.) και τα περιγράφουν.

Αφήγηση οικολογικού παραμυθιού:

Στόχοι:

- Τα παιδιά επιδιώκεται να αποκτήσουν βασικές γνώσεις για την κατανόηση του περιβάλλοντος και των μηχανισμών του, να προβληματιστούν σχετικά με το σύγχρονο και τον παραδοσιακό τρόπο καλλιέργειας και να προβούν σε συγκρίσεις.
- Να ταυτιστούν με τους ήρωες, να συμπάσχουν, να ευαισθητοποιηθούν, να κατανοήσουν τις οικολογικές επιπτώσεις από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.
- Να γνωρίσουν κάποιες πρακτικές αειφορικής διαβίωσης, που εφαρμόζαν οι παλαιότεροι.
- Να προτείνουν λύσεις στα προβλήματα του περιβάλλοντος και να εκφράσουν σε πανό τη διαμαρτυρία τους υπέρ της προστασίας του.

Περιγραφή δραστηριότητας:

Τα παιδιά υποδύμενα το ρόλο που έχουν πάρει στις ομάδες περνούν στην αίθουσα προβολών, όπου με αφήγηση, προβολή εικόνων και μουσική υπόκρουση ακούνε την ιστορία: «Ο κόσμος του αγρού σε περιπέτειες».

Η ιστορία του παραμυθιού εκτυλίσσεται σε έναν αγρό. Ένα ξαφνικό γεγονός διαταράσσει τη ζωή των ζωντανών οργανισμών του, που εμπλέκονται σε μια κουβέντα, στην οποία εκφράζουν τα παθήματά τους. Οι ήρωες με τους προβληματισμούς τους μας ταξιδεύουν στον κόσμο της ρύπανσης, σε έναν κόσμο που η φωλιά τους παύει να είναι φιλόξενη, η τροφή τους είναι επιβαρυσμένη με δηλητήρια και η ζωή τους βρίσκεται σε κίνδυνο. Τα ζώα αναζητούν λύσεις στα προβλήματα του περιβάλλοντος.

Το παραμύθι είναι ανοιχτού τύπου, καθώς τα παιδιά καλούνται να δώσουν το δικό τους τέλος και να καταγράψουν τα μηνύματά τους σε πανό. Αποχωρούν από την αίθουσα, διαδηλώνοντας για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ζύμωμα ψωμιού

Στόχοι:

- Να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με τα υλικά και τον τρόπο παρασκευής του ψωμιού.
- Να διαπιστώσουν τη διαφοροποίηση των υλικών και την επίδραση της μαγιάς.
- Να ζυμώσουν, να πλάσουν και να μορφοποιήσουν.
- Να εφαρμόσουν τα μαθηματικά στην καθημερινή πρακτική.

Περιγραφή δραστηριότητας:

Διανέμουμε ρόλους στα παιδιά. Βάσει της συνταγής, ζυγίζουν τα υλικά, κοσκινίζουν το αλεύρι και ζυμώνουν. Τα παιδιά παρατηρούν τη διαφοροποίηση των υλικών. Κάνουν υπολογισμούς για τις ποσότητες που θα χρειαστούν. Κάθε παιδί πλάθει το δικό του ψωμάκι, το τοποθετεί στο ταψί και όλα μαζί το μεταφέρουν στο φούρνο της Μαθητικής Εστίας.

Προετοιμασία της εκπαιδευτικής επίσκεψης.

Οι μαθητές εμπλέκονται στο σχεδιασμό της μετακίνησης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η κινητοποίηση και η ενεργός συμμετοχή τους. Κατά την προετοιμασία διατυπώνονται οι στόχοι της επίσκεψης. Ακολουθεί περιγραφή του πεδίου και των δραστηριοτήτων. Στη φάση αυτή γίνεται καταμερισμός αρμοδιοτήτων και συντάσσεται ερωτηματολόγιο με τα ερωτήματα που τους γεννηθήκαν. Τα παιδιά αποφασίζουν για τον εξοπλισμό που θα πάρουν μαζί τους (φωτογραφική μηχανή, μεγεθυντικούς φακούς, σκαλιστήρια, δοχεία για τη συλλογή δειγμάτων κ.ά.).

Β. Δραστηριότητες στο πεδίο. (11.00 – 12.30)

Μετάβαση στο πεδίο: Επίσκεψη σε αγρούς στη θέση Μπουραζάνι Κόνιτσας

Στόχοι:

- Τα παιδιά επιδιώκεται να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας και να κατανοήσουν την αξία της από κοινού ανακάλυψης.
- Να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους για τους φυσικούς και ζωικούς οργανισμούς.
- Να παρατηρήσουν, να διερευνήσουν με τη χρήση εργαλείων και οργάνων, να συλλέξουν στοιχεία, να τα επεξεργαστούν και να οδηγηθούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων.
- Να αντιληφθούν την αλληλεπίδραση του περιβάλλοντος με τις ανθρώπινες δραστηριότητες και να προβληματιστούν σχετικά με τη διαφύλαξη των οικοσυστημάτων.

Περιγραφή δραστηριότητας:

Οι μαθητές χωρισμένοι σε τρεις ομάδες αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν συγκεκριμένες δραστηριότητες.

1. Στάση σε αγρό εντατικής καλλιέργειας: εντοπίζουμε αγρό όπου καλλιεργείται σιτάρι και το συγκρίνουμε με διπλανά χωράφια που καλλιεργούνται άλλα είδη (καλαμπόκι, κριθάρι). Σκάβουμε με σκαλιστήρι και βγάζουμε ένα στάχυ, για να διακρίνουμε τα μέρη του φυτού. Οριοθετούμε μια επιφάνεια 1 τ.μ. με ένα σχοινί. Χρησιμοποιούμε μεγεθυντικούς φακούς, για να παρατηρήσουμε και να καταμετρήσουμε τους ζωντανούς οργανισμούς. Φωτογραφίζουμε και συλλέγουμε δείγματα φυτών και εντόμων σε δοχεία. Επισημαίνουμε το ρόλο τους (π.χ. οι γαιοσκώληκες βοηθούν στον αερισμό και στον εμπλουτισμό του εδάφους με θρεπτικά συστατικά) και ανακαλύπτουμε σχέσεις μεταξύ των διαφόρων ειδών (π.χ. τροφικό πλέγμα).
2. Στάση στη γέφυρα για παρατήρηση του ποταμού Αώου, προκειμένου τα παιδιά να αντιληφθούν τη σημασία του για την άρδευση των χωραφιών. Έτσι θα μπορέσουν οι μαθητές να συνδέσουν τα είδη της βλάστησης που καλλιεργούνται με τις κλιματικές συνθήκες, το ανάγλυφο, την ύπαρξη νερού και τις ασχολίες των ανθρώπων.
3. Στάση σε αγρό βιολογικής καλλιέργειας: αγρότης και υπεύθυνος της μονάδας βιολογικών προϊόντων μας περιγράφει τις μεθόδους που χρησιμοποιεί στην καλλιέργεια του σιταριού. Στη συνέχεια ακολουθούμε την ίδια διαδικασία που πραγματοποιήσαμε στο αγρό εντατικής καλλιέργειας. Τα στοιχεία, που θα συγκεντρωθούν, θα αποτελέσουν υλικό για σύγκριση του πλήθους των οργανισμών και των ειδών, ανάμεσα στους αγρούς βιολογικής και εντατικής καλλιέργειας.

Επίσκεψη στη μονάδα βιολογικών προϊόντων

Στόχοι:

- Να αναπτύξουν τη γλώσσα και την επικοινωνία και να εξοικειωθούν με βασικές ερευνητικές διαδικασίες αξιοποιώντας την τεχνολογία.
- Να αναγνωρίσουν τη χρησιμότητα των μηχανών στη ζωή μας και την αξία των επαγγελματιών (γεωργός, μυλωνάς, βιοτέχνης).
- Να αντιληφθούν τα στάδια και τη διαδικασία για την παραγωγή αλεύρων.

Περιγραφή δραστηριότητας:

Τα παιδιά επισκέπτονται το χώρο όπου λειτουργεί ηλεκτροκίνητος μύλος και παίρνουν συνέντευξη. Ο υπεύθυνος τους περιγράφει τα μέρη του μύλου και τους εξηγεί τη λειτουργία του, θέτοντάς τον σε κίνηση. Τα παιδιά ψηλαφίζουν διάφορα είδη σπόρων που αποτελούν τις πρώτες ύλες για την παραγωγή αλεύρων. Μπροστά στα μάτια τους οι σπόροι συνθλίβονται στις μυλόπετρες και μετατρέπονται σε αλεύρι.

Στη συνέχεια τα παιδιά επισκέπτονται το εργαστήριο ζυμαρικών και άλλων παραγώγων με βάση το αλεύρι. Παρακολουθούν όλα τα στάδια επεξεργασίας μέχρι το τελικό προϊόν (ζύμωμα, πλάσιμο, ψήσιμο, συσκευασία).

Μουσικοκινητικό παιχνίδι: Η μηχανή του χρόνου

Στόχοι:

- Τα παιδιά επιδιώκεται να ταυτιστούν με τους ανθρώπους της παλιάς εποχής και να κατανοήσουν τις εργασίες που απαιτούνταν για την καλλιέργεια του σιταριού.
- Να προβληματιστούν σχετικά με το σύγχρονο και τον παραδοσιακό τρόπο καλλιέργειας και να προβούν σε συγκρίσεις.
- Να ανταποκριθούν στα μουσικά ερεθίσματα και να εκφραστούν μέσα από τη μίμηση.

Περιγραφή δραστηριότητας:

Τα παιδιά καλούνται να αναπαραστήσουν με μιμητικές κινήσεις τις γεωργικές εργασίες και να αποδώσουν με τις εκφράσεις του προσώπου τους τον κόπο που απαιτούσε η καλλιέργεια του σιταριού την παλιά εποχή, ακολουθώντας τις οδηγίες του εκπαιδευτικού και το ρυθμό του ταμπορίνου. Μπαίνουν στη μηχανή του χρόνου, δένονται με τις ζώνες ασφαλείας και μετά από αρκετές αναταράξεις, φθάνουν σε μια άλλη εποχή.

Είναι φθινόπωρο και οι γεωργοί σκάβουν με τα τσαπιά τους το ποτισμένο από τις βροχές χώμα, κουβαλούν με κόπο τα σακιά στο χωράφι για τη σπορά, γεμίζουν με σπόρους την ποδιά τους, τους σκορπούν με τη χούφτα τους στα ανοιγμένα αυλάκια. Οι σπόροι μεγαλώνουν, γίνονται ώριμα στάχια και είναι η εποχή που οι γεωργοί παίρνουν τα δρεπάνια τους για να τα θερίσουν, τα δένουν σε δεμάτια και τα μεταφέρουν στο αλώνι, όπου τα πατούν με τα άλογα. Οι γεωργοί μαζεύουν τους σπόρους σε σακιά και τους μεταφέρουν στο μύλο.

Γ. Επιστροφή στο χώρο του Κ.Π.Ε.

Σύνθεση στοιχείων και κοινοποίηση αποτελεσμάτων.

Στόχοι:

- Να επεξεργαστούν τα στοιχεία που συνέλεξαν, να συνθέσουν τα δεδομένα και να οδηγηθούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων.

Περιγραφή δραστηριότητας:

Οι ομάδες παρουσιάζουν τα δείγματα που συνέλεξαν με τους φυτικούς και ζωικούς οργανισμούς και τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων και των μετρήσεών τους. Επεξεργάζονται τα ευρήματα (σύγκριση πλήθους οργανισμών και ειδών ανάμεσα στους αγρούς βιολογικής και εντατικής καλλιέργειας). Καταλήγουν σε συμπεράσματα σχετικά με την επίδραση της ανθρωπογενούς δραστηριότητας στο περιβάλλον. Τα παιδιά αποδίδουν την αιτία της καταστροφής του οικοσυστήματος

και της μείωσης της βιοποικιλότητας στη χρήση χημικών. Στο τέλος, εκφράζουν τους προβληματισμούς τους για το μέλλον της περιοχής και εμπλέκονται στην προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων.

Το ψωμί δεν είναι απόρριμμα.

Στόχος:

- Επιδιώκεται τα παιδιά να αντιληφθούν την ανάγκη σεβασμού προς το ψωμί και να προβληματιστούν σχετικά με τον υποσιτισμό, τα απορρίμματα και τον υπερκαταναλωτισμό.

Περιγραφή δραστηριότητας:

Τα παιδιά γεύονται το ψημένο ψωμί που ετοίμασαν τα ίδια και τους θέτουμε το ερώτημα: τι κάνουμε το ψωμί που μας περισσεύει; Τα παιδιά σκέφτονται και προτείνουν. Από τη συζήτηση προκύπτει ότι π.χ. το δίνουμε στη μητέρα, για να το χρησιμοποιήσει στη μαγειρική, β) ταΐζουμε τα ζώα μας, γ) το φιλάμε και το βάζουμε σε σημείο που δεν το πατάει κανείς, για να το φάνε τα πουλιά. Τονίζουμε τη σημαντική θέση του ψωμιού στις παλαιότερες κοινωνίες και επισημαίνουμε το σεβασμό που επιδείκνυαν σε αυτό, όπως αποτυπώνεται σε λαϊκά παραμύθια, στη θρησκεία, στα έθιμα κ.ά.

Έτσι τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν ότι το ψωμί δεν απορρίπτεται και δεν αποτελεί σκουπίδι. Επιπλέον εισάγεται ο προβληματισμός και γίνεται σύγκριση ανάμεσα στο σπάταλο τρόπο ζωής των αναπτυγμένων κοινωνιών και στην ανέχεια των λαών που ζουν στα όρια της φτώχειας.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Επιδιώξαμε η αξιολόγηση του προγράμματος να είναι διαρκής. Για το λόγο αυτό, πραγματοποιήσαμε διαγνωστική αξιολόγηση κατά την ενασχόληση με τη γωνιά, για να διαπιστώσουμε την προϋπάρχουσα γνώση των παιδιών και ανάλογα να προσαρμόσουμε το πρόγραμμά μας. Σε όλες τις φάσεις του προγράμματος γινόταν διαμορφωτική αξιολόγηση για τον εμπλουτισμό και την ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τα δεδομένα της διαγνωστικής αξιολόγησης επιχειρήσαμε να τα συγκρίνουμε με τα αποτελέσματα της τελικής αξιολόγησης.

Εργαλεία που χρησιμοποιήσαμε για την αξιολόγηση ήταν: α) η συζήτηση (ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών, κριτική για τη μεταξύ τους συνεργασία, αποτίμηση της αποκτηθείσας γνώσης, αναφορές αυτοαξιολόγησης των μαθητών κ.ά.), β) τόμπολα με ανακατεμένες κάρτες για τη σταδιακή ανάπτυξη του σιταριού, γ) ομαδική ιχνογράφηση σχετικά με τις εντυπώσεις που αποκόμισαν, δ) η δημιουργία πανό με τα συνθήματα των παιδιών για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η θεματική προσέγγιση θεωρούμε ότι ήταν η κατάλληλη διδακτική μεθοδολογία. Αν και το πρόγραμμα ήταν σχεδιασμένο από τους εκπαιδευτικούς, εντούτοις δεν ήταν τόσο αυστηρά δομημένο, καθώς κατά τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων άφηνε περιθώρια να αξιοποιήσουμε το τυχαίο και να λάβουμε υπόψη τις ανάγκες και τους προβληματισμούς των παιδιών. Αν σε κάποια δραστηριότητα το ενδιαφέρον των παιδιών ατονούσε, τότε τη συντομεύαμε και προτείναμε εναλλακτική δραστηριότητα (ενδεικτικά παρατίθενται παρακάτω).

Θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο θέμα προσεγγίστηκε ολιστικά, καθώς περιείχε πολλές θεματικές ενότητες όπως: φυσικές επιστήμες, γλώσσα, λαογραφία, μαθηματικά, λογοτεχνία, εικαστικά, μουσική κ.ά.

Το πρόγραμμα πρόσφερε ευκαιρίες να εμπλακούν τα παιδιά σε ερευνητικές διαδικασίες, καθώς κλήθηκαν να παρατηρήσουν, να συλλέξουν στοιχεία, να διατυπώσουν υποθέσεις, να κάνουν συγκρίσεις και να καταλήξουν σε συμπεράσματα.

Μέσα από τις δραστηριότητες δόθηκε η δυνατότητα ομαδικής αλληλεπίδρασης καθώς τα παιδιά χωρίστηκαν σε ομάδες και ανέλαβαν ρόλους και αρμοδιότητες (χρήση εξοπλισμού, σύνταξη ερωτηματολογίου, δράση στο πεδίο κ.ά.).

Αξιολογήθηκε ακόμη ο βαθμός κατά τον οποίο τα παιδιά χάρηκαν τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Εκτιμούμε ότι οι στόχοι, που τέθηκαν, επιτεύχθηκαν ικανοποιητικά, στο βαθμό που επιτρέπει ένα μονοήμερο πρόγραμμα. Η περαιτέρω ενασχόληση με το συγκεκριμένο θέμα στο σχολείο πιστεύουμε ότι θα βοηθήσει στην εμπέδωση των γνώσεων, στη συναισθηματική εμπλοκή των μικρών μαθητών και στην ανάληψη δράσεων για την προστασία του περιβάλλοντος, που είναι το ζητούμενο στην περιβαλλοντική εκπαίδευση.

ΕΠΕΚΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα δίνει τη δυνατότητα επέκτασής του στο χώρο του σχολείου. Εκτός από τις παραπάνω δραστηριότητες, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιλέξουν και από άλλες εναλλακτικές δραστηριότητες που παρατίθενται στη συνέχεια:

- Αναζήτηση θρησκευτικών παραδόσεων και λαογραφικού υλικού (παροιμίες, έθιμα, τραγούδια, λαϊκά παραμύθια κ.ά.), που αποδεικνύουν τη θυμοσοφία των παλαιότερων και τις σχέσεις σεβασμού τους προς το ψωμί και τη φύση- τροφή.
- Παρουσίαση και ζωντάνεμα του εθίμου «Η Περπερούνα»: σε περιόδους ανομβρίας οι άνθρωποι της παλιάς εποχής έκαναν επίκληση στη βροχή μέσα από το τραγούδι, ώστε να βρέξει και να ποτιστούν τα σπαρτά. Συσχετίζουμε το έθιμο με το σημερινό τρόπο ζωής. Η αλληλεγγύη και η συλλογική αντιμετώπιση των προβλημάτων από τις παλαιότερες γενεές έρχεται σε αντίθεση με την αποξένωση του σύγχρονου ανθρώπου.
- Πείραμα για το χρωματισμό του φυτού: σε βάζο με νερό τοποθετούμε λευκό λουλούδι με τις ρίζες του και ρίχνουμε μπλε μελάνι. Τα παιδιά κάνουν υποθέσεις για το τι θα συμβεί και εξάγουν το συμπέρασμα ότι ο βλαστός μεταφέρει το νερό σε όλα τα μέρη του φυτού. Προεκτείνουμε τον προβληματισμό ότι με τον ίδιο τρόπο απορροφώνται και τα φυτοφάρμακα και επηρεάζουν ολόκληρο το φυτό.
- Κατασκευή σκιάχτρου: οικολογικός τρόπος προστασίας των σπόρων από τα πουλιά.
- Δεκάλογος του σωστού καταναλωτή: τα παιδιά φτιάχνουν έναν κατάλογο με συμβουλές για σωστή κατανάλωση.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε τις συναδέλφους, πρώην μέλη της Π.Ο του ΚΠΕ Κόνιτσας, Νάστου Μαριάννα, Ζιώγου Ευφροσύνη και Σούζου Αριστέα, που βοήθησαν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση του προγράμματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργόπουλος, Α. (επιμ.) (2005). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση - Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται...*, Αθήνα: Gutenberg.
- Γκλίαου-Χριστοδούλου, Ν. (2005). Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο- Παιδαγωγικά Χαρακτηριστικά & Εκπαιδευτική Πράξη. Στο *Επιμορφωτικό Υλικό Προσχολικής Αγωγής* ΥΠ.Ε.Π.Θ.- Π.Ι
- Δαφέρμου, Χ. Κουλούρη, Π. Μπασαγιάννη, Ε (2005). *Οδηγός νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί Σχεδιασμοί & Δημιουργικά Περιβάλλοντα Μάθησης*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

- Ζαλοκώστα, Μ. (2009). *Ο κόσμος τους αγρού σε περιπέτειες*. Κόνιτσα: ΚΠΕ Κόνιτσα.
- Περδίκη, Γ. (2010). Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος *Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Τεύχος 44.
- Τσιάρα, Ε. (2007) Η ενεργητική συμμετοχή παιδιών προσχολικής ηλικίας σε δυο περιβάλλοντα διδασκαλίας-θεματική προσέγγιση. Μεταπτυχιακή Εργασία. Ιωάννινα: Φ.Π.Ψ. Πανεπιστήμιου Ιωαννίνων.
- Τσούβαλη, Κ.(2010). Τι είναι ο αειφορικός τρόπος ζωής; *Ηπειρωτικός Αγών*, Αρ. Φύλλου 22443.
- Φλογαΐτη, Ε. (2005). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.